

Source sheet for TGS #21 "One God, Un-gods and Other Gods"

- (1) שורש תורתנו כולה וצירה אשר עליו היא סובבת הוא מחיית אותן דעות מן הלבבות ומחיית אותן עקבות מן המציאות כדי למחותן מן הלבבות... זאת היא הכוונה הראשונה לכל מכלול התורה... כל המודה בע"ז כופר בכל התורה כולה וכל הכופר בע"ז מודה בכל התורה כולה (מו"נ ח"ג פכ"ט)
- (2) כי שורש התורה הסרת אותה דעה ומחיית עקבותיה (שם פ"ל)
- (3) מכיון שמבוקשה של התורה כולה והציר שעליו היא סובבת הוא להסיר עבודה זרה ולמחות את עקבותיה (שם פל"ז)
- (4) בימי אנוש טעו בני האדם טעות גדולה... אמרו הואיל והאל ברא כוכבים אלו וגלגלים אלו להנהיג את העולם, ונתנם במרום, וחלק להם כבוד, והם שמשים המשמשים לפניו, ראויים הם לשבחם ולפארתם... וזה הוא רצון האל ברוך הוא, לגדל ולכבד מי שגידלו וכיבדו, כמו שהמלך רוצה לכבד עבדיו והעומדים לפניו, וזה הוא כיבודו של מלך. כיון שעלה דבר זה על ליבם, התחילו לבנות לכוכבים היכלות, ולהקריב להם קרבנות, ולשבחם ולפארתם בדברים, ולהשתחוות למולך כדי להשיג רצון הבורא, בדעתם הרעה. וזה, היה עיקר עבודה זרה. וכך הם אומרים עובדיה היודעים עיקרה, לא שהם אומרים שאין שם אלוה אלא כוכב זה... ואחר שארכו הימים, עמדו בבני אדם נביאי שקר, ואמרו שהאל ציווה להם ואמר להם: עבדו כוכב פלוני, או כל הכוכבים, והקריבו לו ונסכו לו כך וכך, ובנו לו היכל ועשו צורתו כדי להשתחוות לה כל העם הנשים והקטנים ושאר עם הארץ... והתחילו על דרך זו לעשות צורות בהיכלות ותחת האילנות ובראשי ההרים ועל הגבעות, ומתקבצים ומשתחוים להם; ואומרים לכל העם שזו הצורה מטיבה ומריעה, וראוי לעובדה וליראה ממנה. והכומרין אומרים להם שבעבודה זו, תרבו ותצליחו; ועשו כך וכך, ואל תעשו כך וכך. והתחילו כוזבים אחרים, לעמוד ולומר שהכוכב עצמו או הגלגל עצמו או המלאך דיבר עימם ואמר להם, עבדוני בכך וכך, והודיע להם דרך עבודתו, ועשו כך, ואל תעשו כך... וכיון שארכו הימים, נשתקע השם הנכבד והנורא מפי כל היקום ומדעתם, ולא הכירוהו, ונמצאו כל עם הארץ והנשים והקטנים, אינן יודעין אלא הצורה של עץ ואבן וההיכל של בניין, שנתחנכו מקטנותן להשתחוות להן ולעובדן, ולהישבע בשמן. והחכמים שהיו בהן כגון הכומרין וכיוצא בהן, מדמין שאין שם אלוה אלא הכוכבים והגלגלים שנעשו הצורות האלו בגללן ולדמותן. אבל צור העולמים, לא היה שם מכירו ולא יודעו, אלא יחידים בעולם, כגון חנוך ומתושלח ונוח ושם ועבר. ועל דרך זו, היה העולם מתגלגל והולך, עד שנולד עמודו של עולם, שהוא אברהם אבינו עליו השלום. כיון שנגמל איתן זה, התחיל לשוטט בדעתו והוא קטן, ולחשוב ביום ובלילה, והיה תמיה: היאך אפשר שיהיה הגלגל הזה נוהג תמיד, ולא יהיה לו מנהיג; ומי יסבב אותו, לפי שאי אפשר שיסבב את עצמו. ולא היה לו לא מלמד ולא מודיע דבר, אלא מושקע באור כשדים בין עובדי עבודה זרה הטיפשים. ואביו ואימו וכל העם עובדים עבודה זרה, והוא היה עובד עימהן. וליבו משוטט ומבין, עד שהשיג דרך האמת, והבין קו הצדק, מדעתו הנכונה; וידע שיש שם אלוה אחד, והוא מנהיג הגלגל, והוא ברא הכול, ואין בכל הנמצא אלוה חוץ ממנו. וידע שכל העם טועים, ודבר שגרם להם לטעות, זה שעובדים את הכוכבים ואת הצורות, עד שאבד האמת מדעתם... והתחיל להודיע לעם, שאין ראוי לעבוד אלא לאלוה העולם, ולו ראוי להשתחוות ולהקריב ולנסך כדי שיכירוהו כל הברואים הבאים; וראוי לאבד ולשבר כל הצורות, כדי שלא יטעו בהן כל העם, כמו אלו שהן מדמין, שאין שם אלוה אלא אלו... והיה הדבר הולך ומתגבר בבני יעקוב ובנלוויים עליהם, ונעשת בעולם אומה שהיא יודעת את ה', עד שארכו הימים לישראל במצריים, וחזרו ללמוד מעשיהם ולעבוד עבודה זרה כמותן חוץ משבט לוי,

שעמד במצוות אבות; ומעולם, לא עבד שבט לוי עבודה זרה. וכמעט קט היה, והעיקר ששתל אברהם נעקר; וחוזרין בני יעקב לטעות העמים, ותעייתם. ומאהבת ה' אותנו, ומשומרו את השבועה לאברהם אבינו, עשה משה רבנו ורבן של כל הנביאים, ושלחו. כיון שנתנבא משה רבנו, ובחר ה' בישראל לנחלה, הכתירן במצוות והודיעם דרך עבודתו, ומה יהיה משפט עבודה זרה וכל הטועים אחריה. (הלי ע"ז פ"א)

(5) כל הכוכבים והגלגלים, כולם בעלי נפש ודעה והשכל הם; והם חיים ועומדים ומכירים את מי שאמר והיה העולם, כל אחד ואחד לפי גודלו ולפי מעלתו משבחים ומפארים ליוצרם כמו המלאכים. וכשם שמכירים את הקדוש ברוך הוא, כך מכירים את עצמן ומכירים את המלאכים שלמעלה מהן. ודעת הכוכבים והגלגלים, מעוטה מדעת המלאכים וגדולה מדעת בני האדם. (יסודי התורה פ"ג ה"ט)

(6) ואתה יודע שהעובד עבודה זרה אינה עובד אותה בהנחה שאין אלוה זולתה. מעולם לא דימה אדם מאלה שחלפו ולא ידמה מאלה שיבואו, שהצורה שהוא עושה אותה ביציקה או מאבן ועץ, שצורה זו בראה את השמים ואת הארץ, והיא מנהיגה אותם. אלא עובדים אותה מבחינת היותה משל לדבר שהוא אמצעי בינינו ובין האל (מו"נ ח"א פל"ו)

(7) שלמים וכן רבים מבני עמנו, חשבו כי אברהם אבינו ע"ה לא היתה בידו אמונה מקבלת מאבותיו, כי תרח אבי אברהם ואבי נחור ויעבדו אלהים אחרים וגו', אבל הוא ע"ה החל בתחלת עניינו לבא בתורת חקירה, לבטל דעות אבותיו הנפסדות, ולבטל גלוליהם מן הארץ, אחר שנתברר לו מציאות אלוה מתוך חקירתו... זה כלל דעתם, נמשכו בו אחר הרמב"ם ז"ל שכתב בהלכות עבודה זרה פרק א' כיון שנגמל איתן זה, התחיל לשוטט בדעתו... ואביו ואמו עובדי עבודה זרה, והוא עובד עמהם, ולבו משוטט ומבין עד שהשיג דרך האמת... .

חלילה לאברהם אבינו ע"ה, לא יאונה לו און כזה להיות מעובדי עבודה זרה... ומה שאמר הכתוב ויעבדו אלהים אחרים שב לתרח ולנחור... .
ואמנם האמת הברור, כי מאדם עד אברהם נשתלשלה ובאה הקבלה... .
הרי בארו כי אברהם אבינו ע"ה למד תורה משם בן נח (עבוה"ק ח"ג פכ"א)

(8) בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם תרח אבי אברהם ואבי נחור ויעבדו אלהים אחרים (יהושע כד ב)

(9) לך טל ילדותך, לפי שהיה אבינו אברהם מתפחד ואומר תאמר שיש בידי עון שהייתי עובד עבודת כוכבים כל השנים הללו? אמר לו הקב"ה "לך טל ילדותך" – מה טל זה פורח אף עונותיך פורחים (בראשית רבה לט, ח)

(10) אלהים אחרים. שאינן אלהות, אלא אחרים עשאוים אלהים עליהם. ולא יתכן לפרש אלהים אחרים זולתי, שגנאי הוא כלפי מעלה לקראותם אלהות אצלו (רש"י, שמות כ ג)

(11) יאמר שלא יהיה לנו בלתי השם אלהים מכל מלאכי מעלה ומכל צבא השמים הנקראים אלהים... והיא מניעה שלא יאמין באחד מהם ולא יקבלהו עליו באלוה ולא יאמר לו אלי אתה... הראשונים החלו לעבוד את המלאכים שהם השכלים הנבדלים בעבור שידוע למקצתן שררה על האומות... וחשבו שיש להם יכולת במ להיטיב או להרע וכל אחד עובד לשר שלו, כי היו הראשונים יודעים אותם... ואע"פ שהיו העובדים מודים שהכח הגדול והיכולת הגמורה לאל עליון (רמב"ן שם)

(12) לא יהיה לך אלהים אחרים על פני שהוא המורה על הייחוד... ממצאיות וקדמות והשגחה ויכולת שהוא אחד בהם... ואינם חוץ ממנו. הזהירם שלא יבקשו אלה הדברים מזולתו כי לא ימצאום בשום

- כח ולא בשום נברא כלל, כי כל אלה הם אחרים בו ואינם חוץ ממנו, ובכל כח זולתו הם אחרים להם
 כי הם תלויים בו ואין להם מציאות וקיום כי אם ממנו (עבוה"ק ח"ד פל"ד)
- (13) לשון קנאה אלא בענין ע"ג בלבד... כי ישראל סגולת השם הנכבד אשר הבדילם לו ... משרתיו פונים אל
 א"א יקנא בהם השם כאשר האיש מקנא באשתו ... שאר העמים אשר חלק להם צבאות השמים ...
 למקצתן שררה על האומות (רמב"ן עה"ת, שמות כ ג)
- (14) ונתן על כל עם ועם בארצותם לגוייהם כוכב ומזל ידוע ... וגבוהים עליהם מלאכי עליון נתנם להיות
 שרים עליהם ... שר מלכות פרס ... השם הנכבד הוא אלהי האלהים... ארץ ישראל באמצעות היישוב
 היא נחלת ה' המיוחדת לשמו לא נתן עליה מן המלאכים ... לעמו המיוחד ... והייתם לי לעם לא
 שתהיו אתם אל אלהים אחרים כלל ... הבדיל אותנו מכל העמים אשר נתן עליהם שרים ואלהים
 אחרים בתתו לנו את הארץ (שם, ויקרא יח כה)
- (15) התברר אפוא שהאמונה במציאות המלאכים קודמת לאמונה בנבואה... הם סברו שהפסילים והעצים
 הם המשרים השראה על הנביאים... לכן לחיזוק האמונה בעיקר זה ציווה יתעלה שיעשו על הארון
 צורת שני מלאכים כדי שמציאות המלאכים תהיה איתנה באמונת ההמון (מו"נ ח"ג פמ"ה)
- (16) שדרשו דבר-מה שיעבדו אותו ויפנו אליו כשאר האומות... שיהיה זה דבר שיצביעו עליו בשעה שהם
 מתארים את נפלאות אלהיהם, כמו שעשו המאמינים כלפי ארונו של משה, ע"ה, באומרם שהאל
 שם... חטאם היה בעשיית תמונה שנאסרה עליהם, ובכך שייחסו דבר אלוהי לדבר שיצרו אותו
 בידיהם ובבחירתם ללא ציווי אלהים... אבל לא היתה בחטא זה חריגה מכלל הציות למי שהוציאם
 ממצרים, אלא עברו על אחד מציוויו... כי אנו היום לוקחם בתים, מרוממים אותם ומתברכים
 בהם... לולא ההכרח ללכד את ציבורנו היה זה מגונה... הבית שבחר בו אלהים... בו לא נתגנו
 התמונות שהוא ציווה עליהן, הלוא הן שני הכרובים (כוזרי, מאמר א, סימן צז)
- (17) כן רומזים אל ארון הברית, ואומרים על אודותיו: "אדון כל הארץ" (יהושע ג, יא) (שם, מאמר ד, סימן ג)
- (18) הנפש האנושית יראה בנוכחות דברים מבהילים מוחשים במידה שאין היא יראה בשעה שמספרים לנו
 עליהם (שם, סימן ה)
- (19) ומסכים לזה כתב הראב"ע, שחלילה לישראל שיעבדו עבודה זרה... אבל אמרם "קום עשה לנו
 אלקים", הוא כבוד חונה בצורת גויה... הנך רואה שדברי החכמים האלה, חתן וחותר, הם מסכימים
 בזה הדעת. לא ידעתי מי קבלו ממי, אם הראב"ע מהר"י יהודה הלוי בעל ספר הכוזר, או קבל הוא
 מראב"ע חתנו. כי שניהם היו בזמן אחד ודברו פעמים רבות בדברי תורה, כמו שזכר הראב"ע בפירושו
 (אברבנאל שמות לב, א-ו)
- (20) כשאמר משה רבינו לא תעשה לך פסל וכל תמונה (שמות כ ג), נאמר לו ועשית שנים כרובים זהב, וכן
 כיוצא באלו, כמו פרשת יבום, וערות אביך, לא תלבש שעטנז (דברים כב יא), גדילים תעשה לך (שם
 שם יב), מחלליה מות יומת (שמות לא יד), וביום השבת שני כבשים בני שנה (במדבר כח ט), אלה
 וכיוצא בהן ברצון אחד נאמרו (פסיקתא זוטרותא שמות פרק כה)
- (21) לך לא תעשה, אבל לי עשה (מדרש אגדה, הובא בתורה שלמה שמות כ, ד)